

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та методики навчання іноземних мов

Курсова робота з педагогіки
на тему: «Шляхи реалізації інклюзивної освіти в сучасних закладах загальної середньої освіти»

Студентки групи **СОа 21-21** денної форми здобуття освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти філологічного факультету освітніх технологій, **спеціальність 014 Середня освіта**

(за предметними спеціальностями), **спеціалізація 014.021 Англійська мова і література, освітньопрофесійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська мова і друга західноєвропейська мова)**

Поспішної Анни Петрівни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Соловей М.І.

Оцінка за 4-бальною шкалою _____

Оцінка за 100-бальною шкалою _____

Оцінка за шкалою ЄКТС _____

Члени комісії: _____
(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	5
1.1 Історія інклюзивної освіти.....	5
1.2 Головні завдання інклюзивної освіти	9
РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗИЯ В УКРАЇНІ	12
2.1 Заснування та розвиток інклюзивної освіти в Україні.....	12
2.2 Проблеми інклюзії в Україні та можливі шляхи розв’язання	15
2.3 Порівняння досвіду інклюзії із Сполученим Королівством	17
ВИСНОВКИ	22
РЕЗЮМЕ	24
ABSTRACT	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	26
ДОДАТКИ	29

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інклюзивна освіта в Україні наразі є надзвичайно актуальною проблемою, що потребує комплексного та системного підходу до її вирішення. За даними МОН України, станом на 2020 рік в Україні налічується понад 19 тисяч учнів з ООП, що становить в 7 разів перевищує дані 2015/2016 років (“ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ”, МОН). Ця цифра постійно зростає, що потребує відповідного розвитку інклюзивної інфраструктури та підготовки педагогічних кадрів.

Недостатня матеріально-технічна база закладів освіти також має велику актуальність. Більшість шкіл не обладнані пандусами, ліфтами, спеціальними санвузлами та іншими необхідними елементами для доступності дітей з ООП. Нестача адаптованого навчального обладнання та методичних матеріалів також ускладнює процес інклюзивного навчання.

Багато вчителів не мають спеціальних знань та навичок, необхідних для роботи з дітьми з ООП. Це може призвести до зниження якості освіти та несприятливо впливати на процес соціалізації таких дітей. Та й у суспільстві все ще існують стереотипи щодо людей з інвалідністю, що може призводити до дискримінації дітей з ООП в освітньому середовищі.

Останніми роками, починаючи з незалежності України, ми бачимо скорочення спеціальних загальноосвітніх закладів для учнів з особливими освітніми потребами, що сталось через ратифікацію Конвенції ООН про права дитини (1991 р.), прийняттям законів про освіту, особливо закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.) (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 21, ст.252 (Документ 875-ХІІ, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2024, підстава – 3460-ІХ)). Незважаючи на це, інклюзивна освіта має значний потенціал для розвитку української системи освіти. Шляхи реалізації та розвиток інклюзивної освіти досліджували багато українських науковців: О. Столяренко, В. Бондар, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Савченко, А. Шевчук та інші. Найбільш видатною є Лариса Юріївна Байда, яка публікує роботи щодо розвитку інклюзивної освіти в Україні. Проте, як і в більшості з галузей, це дослідження ще має багато місця для покращення, адже воно є відносно новим саме в Україні.

Актуальність проблеми та її не зовсім достатня дослідженість зумовили вибір теми цієї курсової роботи.

Тема: Шляхи реалізації інклюзивної освіти в сучасних закладах загальної середньої освіти

Об'єкт: інклюзивна освіта в закладах загальної середньої освіти.

Предмет: шляхи реалізації інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти.

Мета: обґрунтувати сутність і зміст інклюзивної освіти, розкрити ефективні шляхи її реалізації в сучасних закладах загальної середньої освіти.

Об'єкт, предмет та мета дослідження обумовили такі **завдання:**

1. Дослідити історію інклюзивної освіти.
2. Визначити та дослідити шляхи реалізації, результати та здобутки інклюзивної освіти в Україні.
3. Дослідити інклюзивну освіту в Сполученому Королівстві Великої Британії та провести порівняння з сучасною українською практикою, виділивши аспекти, які Україні варто перейняти.

Під час написання курсової роботи, були використані такі **методи дослідження:**

теоретичні: дослідження з педагогічної, методичної та наукової літератури; індукція та дедукція; аналіз і синтез;

емпіричні: спостереження за функціонуванням інклюзивної освіти в закладі загальної середньої освіти, опитування директорки закладу загальної освіти для кращого розуміння розвитку та реалізації інклюзивної освіти у закладі, вивчення педагогічного практичного досвіду інклюзивної освіти.

Практична частина курсової роботи здійснювалась шляхом дослідження інклюзивної освіти в закладах середньої освіти в Україні в умовах денного та дистанційного навчання, аналізу виконання потреб щодо дітей з особливими освітніми потребами (ООП), дослідження та порівняння виконання інклюзивної освіти за кордоном.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме англійською та українською мовами, списку використаної літератури та додатку.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

1.1 Історія інклюзивної освіти

Інклюзивна освіта, як система, що забезпечує доступність та якість навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, має багатогранну та динамічну історію. Її розвиток ґрунтується на еволюції суспільних поглядів на людей з особливими потребами, а також на педагогічних та філософських концепціях, що визнають цінність та унікальність кожної дитини.

Перші паростки інклюзивної освіти проросли в європейських країнах 18 століття. Саме тоді з'явилися перші сміливі спроби прийняти дітей з вадами слуху та зору до загальноосвітніх шкіл, на той час однорідних та орієнтованих на нормотипову більшість. Цей ранній етап розвитку інклюзії не мав чіткої структури та системного підходу. Він більше нагадував розрізнені ініціативи, засновані на ентузіазмі та щирій вірі окремих педагогів у потенціал інклюзивного навчання.

У цей період з'явилися перші піонери інклюзії:

- Жак-Родольф Перро (1780 – 1832), швейцарський педагог, засновник першої школи для дітей з порушеннями слуху в Парижі. Він розробив систему жестової мови та методи навчання, які й досі використовуються в сучасній сурдопедагогіці.
- Томас Галль (1776 – 1828), шотландський лікар і анатом, який заснував першу школу для дітей з порушеннями зору в Единбурзі. Він розробив систему рельєфного шрифту Брайля, що й досі залишається ключовим інструментом для незрячих людей.
- Йоганн Генріх Песталоцці (1746 – 1827), швейцарський педагог, який вважав, що всі діти, незалежно від їхніх особливостей, мають право на освіту. Він заснував школу в Івердоні, де навчались діти з різними потребами.
- У 1820-ті роки Вільям Сібрук засновує в США першу школу для сліпих дітей, де використовується метод читання за шрифтом Брайля.

Розвиток інклюзивної освіти на ранньому етапі значною мірою залежав від відданості та ентузіазму окремих педагогів, які не боялися кидати виклик традиційним методам навчання. Ці піонери інклюзії вірили, що кожна дитина, незалежно від її особливостей, має право на якісну освіту та повноцінне життя.

Важливо зазначити, що ранній етап інклюзивної освіти не був позбавлений труднощів. Нестача ресурсів, методичного забезпечення, а також розуміння з боку суспільства робили процес інтеграції дітей з особливостями розвитку складним і неоднозначним. До цього додавались й інші проблеми: не існувало системної підготовки педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами, матеріально-технічна база шкіл, яка не була пристосована до потреб цих дітей.

Незважаючи на всі виклики, ранній етап розвитку інклюзивної освіти заклав важливі основи для подальшого становлення та розвитку цієї гуманної та прогресивної системи навчання. Завдяки ентузіазму та самовідданості перших провісників інклюзії, ми маємо можливість будувати освітній простір, де кожна дитина, незалежно від її особливостей, може відчувати себе повноправним членом суспільства.

Історія інклюзивної освіти не закінчується на ранньому етапі. Попереду на нас чекає багато роботи: удосконалення методик навчання, підготовка педагогів, підвищення обізнаності суспільства. Проте, завдяки міцному фундаменту, закладеному в 18 столітті, ми мали змогу побудувати шлях до інклюзивного світу, де кожна дитина має шанс розкрити свій потенціал.

19 століття стало знаменним періодом у розвитку освіти для дітей з особливими потребами. На противагу розрізненім ініціативам 18 століття, 19 століття характеризувалося бурхливим зростанням спеціальної освіти. Цей термін описує систему навчання, спеціально розроблену для дітей з різними порушеннями, такими як вади слуху, зору, інтелектуальні та фізичні особливості.

Створення спеціальних шкіл стало ключовою характеристикою цього періоду. Ці заклади мали на меті забезпечити учням з особливими потребами більш індивідуальний підхід до навчання, який враховував їхні специфічні потреби.

Ці школи мали великі переваги у вигляді спеціалізованих кадрів, адаптованої програми та сприятливого середовища. Педагоги в таких школах проходили спеціальну

підготовку, що дозволяло їм краще розуміти особливості розвитку дітей з різними порушеннями та використовувати ефективні методи навчання. Навчальні плани та програми в спеціальних школах адаптувалися до потреб дітей з особливими потребами, що давало їм можливість краще засвоювати матеріал. Спеціальні школи створювали атмосферу прийняття та підтримки, де діти з особливими потребами могли почуватися комфортно та впевнено.

Однак, такий сегрегований підхід, який домінував у 19 столітті, мав і свої недоліки, такі як - ізоляція від суспільства, занижені очікування, недостатнє фінансування. Навчання в спеціальних школах обмежувало контакти дітей з особливими потребами з їхніми нормотиповими однолітками. Це могло призводити до відчуття ізоляції та соціальної стигматизації. Суспільство загалом та система освіти зокрема мали занижені очікування щодо можливостей дітей з особливими потребами. Це могло обмежувати їхню мотивацію до навчання та розвитку. Спеціальні школи часто не повністю отримували фінансування, що негативно впливало на якість освіти та доступність ресурсів.

Важливо пам'ятати, що сегрегований підхід 19 століття був історичним продуктом свого часу. Сьогодні ми знаємо, що інклюзивна освіта, яка дає можливість дітям з особливими потребами навчатися разом зі своїми нормотиповими однолітками, є більш ефективною та гуманною.

20 століття стало переломним моментом у розвитку інклюзивної освіти. У 1970-х роках рух за деінституціалізацію та інтеграцію людей з інвалідністю набрав обертів, що стимулювало переосмислення принципів освіти. Зростаюча кількість досліджень свідчила про те, що інклюзивне навчання може бути корисним для всіх дітей, не лише тих, що мають особливі потреби.

Рух за деінституціалізацію та інтеграцію в 1970-ті роки стали часом активної боротьби за права людей з інвалідністю. Цей рух виступав проти ізоляції людей з особливими потребами в спеціальних закладах та кинув виклик традиційній практиці ізоляції людей з інвалідністю в спеціальних закладах, наголошуючи на їхньому праві на життя в суспільстві та активну участь в усіх його сферах.

Основними причинами виникнення руху стали зростаюче усвідомлення несправедливості та дискримінації, з якими стикалися люди з інвалідністю в умовах

ізоляції; розвиток нових підходів до догляду та підтримки, які робили акцент на інтеграції та самостійному житті; активна позиція самих людей з інвалідністю, які об'єдналися, щоб боротися за свої права. Завдяки цьому руху в 1971 була прийнята Конвенція ООН про права людей з інвалідністю, яка визнала право людей з інвалідністю на життя в суспільстві; у 1975 у США був прийнятий закон "Про освіту для всіх дітей з інвалідністю", який гарантував право дітей з особливими потребами на навчання в загальноосвітніх школах; а у 1980-ті відбулося закриття багатьох спеціальних інтернатів та розширення мережі служб підтримки для людей з інвалідністю, що проживають в громаді.

Рух за деінституціалізацію та інтеграцію мав значний вплив на життя людей з інвалідністю. Він сприяв покращенню доступу до освіти, працевлаштування, житла та інших важливих сфер життя. Він також змінив ставлення суспільства до людей з інвалідністю, сприяючи розумінню їхніх прав та потреб. Сьогодні рух за інклюзію продовжує розвиватися, борючись за рівні права та можливості для людей з інвалідністю в усіх сферах життя.

Ключовими організаціями, які брали участь у русі за деінституціалізацію та інтеграцію були Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Всесвітня федерація людей з інвалідністю (WFDD), Міжнародна федерація самоадвокації людей з інтелектуальними порушеннями (Inclusion International).

1980-ті роки стали періодом активного утвердження інклюзивної освіти на міжнародному рівні. Організація Об'єднаних Націй прийняла Саламанкську декларацію (1994), яка проголосила право всіх дітей на освіту в інклюзивному середовищі. Саламанкська декларація стала переломним моментом в розвитку інклюзивної освіти. Вона визнала, що: всі діти можуть навчатися разом, інклюзивна освіта є кращим способом забезпечити якісну освіту для всіх дітей, необхідно вживати заходів для подолання бар'єрів, які заважають інклюзії.

Незважаючи на труднощі, 20 століття стало переломним моментом в розвитку інклюзивної освіти. Цей період заклав фундамент для переходу до більш справедливої та гуманної системи освіти, яка враховує потреби всіх дітей. Ось деякі приклади успішної реалізації інклюзивної освіти в 20 столітті:

- Швеція: У 1970-х роках Швеція стала однією з перших країн, яка почала перехід до інклюзивної освіти. Сьогодні Швеція має одну з найрозвиненіших систем інклюзивної освіти в світі.
- США: У 1975 році в США був прийнятий закон "Про освіту для всіх дітей з інвалідністю", який гарантував право дітей з особливими потребами на навчання в загальноосвітніх школах.
- Індія: У 1990-х роках в Індії розпочалася програма "Сарва Шикша Абхіян", яка мала на меті забезпечити доступ до освіти для всіх дітей, включаючи дітей з особливими потребами.

21 століття характеризується стійким зростанням кількості інклюзивних шкіл та класів у багатьох країнах світу. У 2016 році UNESCO у своєму звіті про моніторинг освіти ("Global education monitoring report, 2016: Place: inclusive and sustainable cities", Global Education Monitoring Report Team, 2016) підкреслила важливість інклюзивної освіти як ключового фактора для забезпечення якісної освіти для всіх. Наголос робиться не просто на фізичній присутності дітей з особливими потребами в загальноосвітніх школах, але й на їхній активній участі в навчальному процесі та соціальному включенні в шкільне життя. Впроваджуються нові педагогічні підходи та методи викладання, які враховують потреби всіх дітей без винятку. Зростає роль асистентів вчителя та інших фахівців, які надають додаткову підтримку учням з особливими потребами. Важливу роль відіграє співпраця між педагогами, батьками, фахівцями та самими учнями для створення інклюзивного шкільного середовища.

Майбутнє інклюзивної освіти залежить від нашого спільного прагнення до подолання викликів та забезпечення якісної інклюзивної освіти для всіх дітей. Це потребує політичної волі, інвестицій у ресурси та підтримку, а також постійної просвітницької роботи щодо цінностей та переваг інклюзивного навчання.

1.2 Головні завдання інклюзивної освіти

За ставленням суспільства до осіб з порушеннями прослідковується те, що ще за давніх часів соціум визнавав осіб з більш ніж 2 вадами як неповноцінних громадян, які обов'язково повинні мати опіку. За законодавством давньогрецької Спарти було затверджено, що громадяни повинні виявляти фізично неповносправних чи недієздатних дітей і відокремлювати їх від здорових. Так вони намагалися зберегти державний устрій і пропагували ідею "повноцінності" своїх громадян. Концепція інклюзії будується на створенні середовища, в якому всі відчують, що вони важливі та мають таке ж право на роботу/навчання та власну думку, як і інші, незалежно від відмінностей. Вона передбачає не просто формальне включення людей з особливими потребами в різні сфери життя, а й створення умов, за яких вони зможуть максимально розкрити свій потенціал, відчувати себе частиною суспільства та жити без бар'єрів. Інклюзію можна застосувати в різних ситуаціях, таких як суспільство, освіта, та робота.

Інклюзія передбачає:

- Рівний доступ до освіти: Це означає, що всі діти, незалежно від їхніх потреб, мають право навчатися в одному й тому ж місці, отримуючи якісну освіту. Для цього в навчальних закладах мають бути створені відповідні умови: пандуси, ліфти, адаптовані санвузли, спеціальні навчальні програми та кваліфіковані фахівці.
- Інклюзивне середовище: Це стосується не лише освіти, а й усіх сфер життя: роботи, транспорту, культурного життя, спорту, відпочинку тощо. Усі люди, незалежно від їхніх особливостей, мають мати можливість вільно пересуватися, користуватися всіма благами суспільства та відчувати себе комфортно.
- Інклюзивність у працевлаштуванні. Люди з інвалідністю мають право на гідну роботу. Це означає, що роботодавці повинні бути відкритими до працевлаштування таких людей, створювати для них комфортні умови праці та надавати необхідну підтримку.
- Зміна ставлення: Інклюзія неможлива без зміни ставлення людей до тих, хто відрізняється від них. Важливо розуміти, що люди з особливими потребами – це не "інші", вони такі ж, як і всі, і мають такі ж права та можливості.

- Повагу до різноманітності: Інклюзія цінує та шанує різноманіття. Вона визнає, що кожна людина унікальна, і це робить наше суспільство багатшим і цікавішим.
- Участь у культурному житті. Люди з інвалідністю мають право на доступ до культурних цінностей. Це означає, що музеї, театри, бібліотеки та інші культурні заклади повинні бути доступними для людей з різними потребами.

Це не лише про людей з особливими потребами, це про всіх нас. Вона робить наше суспільство більш справедливим, гуманним і комфортним для всіх. Це шлях до кращого майбутнього, де кожна людина має можливість реалізувати себе та жити повноцінним життям. Це про те, щоб створити суспільство, де кожна людина, незалежно від її особливостей, відчувала себе цінною, повноцінною та щасливою. Це про те, щоб навчитися цінувати різноманіття та бачити в ньому багатство, а не проблему.

РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗІЯ В УКРАЇНІ

2.1 Заснування та розвиток інклюзивної освіти в Україні.

В Україні інклюзивна освіта почала розвиватися у 1990-х роках. За цей час було прийнято низку законів та політик, що підтримують цю систему, а також спостерігається значне зростання кількості інклюзивних шкіл та класів. Важливі події цього часу можна окреслити так:

- 1991: Прийняття Верховною Радою України Закону "Про освіту" ("Про освіту", Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451), який проголосив право всіх дітей на освіту, незалежно від їхніх особливостей. Цей закон створив всплеск обговорень, в більшості негативних, адже українці в той час не були готові до загальносоціального прийняття ООП. Проте він пішов на користь українській системі освіти, адже в 1990-1991 роках кількість дітей з обмеженими можливостями сягла найвищої позначки за останні 50 років і тільки продовжувала зростати. (див. Таблиця 1, стр. 31)
- 1999: Створення Українського центру інклюзивної освіти (УЦІО), який став координатором та методичним центром з розвитку інклюзивної освіти в Україні.
- 2001: Затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні, яка визначила основні напрямки та завдання розвитку інклюзивної освіти. Ця Концепція була основою для реалізації інклюзії цілих 16 років, проте в ній було мало спрямування та підходу з Європейського досвіду, які вже були перевірені часом та доведені як ефективні.

Розпочато проект "Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах" ("ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ", Міністерство освіти України)

- 2006: Прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законів України з питань освіти осіб з особливими потребами", який закріпив право дітей з особливими потребами на навчання в загальноосвітніх школах.

- 2017: Затвердження Стратегії розвитку інклюзивної освіти в Україні на період до 2025 року, яка визначила пріоритетні завдання розвитку інклюзивної освіти на найближчі роки. На відміну від Концепції 2001 року, Стратегія розвитку взяла багато аспектів з Європейського досвіду, знайшовши шляхи його інтегрування в українській освіті.

Дослідивши історію інклюзії, ми можемо виділити такі етапи розвитку інклюзивної освіти в Україні можна поділити на три складові – початковий (2001—2010), становлення (2010—2020) та розвиток (2020—дотепер).

Початковий етап включав в себе експериментальну апробацію інклюзивного навчання в окремих школах, розробку методичних рекомендацій та підготовку кадрів.

Етап становлення характеризувався затвердженням Концепції розвитку інклюзивної освіти (2010) (“ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ” ВІД 01 ЖОВТНЯ 2010 Р., № 912; МОН), прийняттям Закону України про інклюзивне навчання (2011) (“Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти”, № 872, МОН, 2011), зростанням кількості інклюзивних класів та шкіл, та підвищенням кваліфікації педагогів.

Останній етап, розвиток, в свою чергу складається з удосконалення нормативно-правової бази, забезпечення ресурсної підтримки інклюзивних шкіл, розширення мережі інклюзивно-ресурсних центрів, підвищення обізнаності суспільства про інклюзивну освіту.

Удосконалення нормативно-правової бази інклюзивної освіти — це комплексний процес, що має на меті **забезпечити доступність та якість освіти для всіх дітей** (розширення переліку освітніх послуг, доступних для дітей з особливими освітніми потребами (ООП); розробка та впровадження індивідуальних освітніх програм (ІОП) з урахуванням потреб кожної дитини; забезпечення кадрового, методичного, матеріально-технічного та фінансового ресурсного забезпечення інклюзивного навчання); **створити сприятливі умови для розвитку інклюзивної освіти** (законодавче закріплення принципів інклюзивної освіти; забезпечення рівних прав та можливостей для дітей з ООП;

запобігання дискримінації та булінгу; підвищення обізнаності суспільства про інклюзивну освіту); **удосконалити систему оцінювання результатів навчання** (розробка та впровадження адаптованих методів та інструментів оцінювання; забезпечення об'єктивності та справедливості оцінювання знань та умінь дітей з ООП); **підвищити кваліфікацію педагогічних кадрів** (розробка та впровадження програм підвищення кваліфікації педагогів з питань інклюзивної освіти; надання методичної та психологічної підтримки педагогам, які працюють з дітьми з ООП); **збільшити фінансування інклюзивної освіти** (виділення бюджетних коштів на забезпечення потреб інклюзивних шкіл; залучення додаткових ресурсів з боку благодійних організацій та меценатів).

Забезпечення ресурсної підтримки інклюзивних шкіл – це захід, який має на меті створити необхідні умови для успішного навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Ресурсна підтримка інклюзивних шкіл включає в собі **кадрове забезпечення** (підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів з питань інклюзивної освіти; залучення фахівців з різних галузей (психологів, дефектологів, логопедів, ерготерапевтів, тьюторів) для роботи з дітьми з ООП); **методичне забезпечення** (розробка та впровадження адаптованих навчальних програм та методичних матеріалів; забезпечення доступу до спеціальних освітніх ресурсів (бібліотек, методичних центрів); **матеріально-технічне забезпечення** (створення доступного середовища (пандуси, ліфти, адаптовані санвузли); оснащення шкіл спеціальним обладнанням та навчальними засобами (підручниками, дидактичними матеріалами, комп'ютерами з програмним забезпеченням для людей з ООП)); **фінансове забезпечення; психологічна підтримка** (надання психологічної допомоги дітям з ООП, їхнім батькам та педагогам; створення атмосфери прийняття та толерантності в шкільному середовищі).

Інклюзивна освіта в Україні продовжує розвиватися та вдосконалюватися, відкриваючи нові можливості для всіх дітей без винятку. Цей досвід має значні досягнення в Україні, такі як збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, підвищення рівня їхньої соціалізації та академічної успішності, і зростання толерантності та прийняття в суспільстві. Сьогодні в Україні функціонує понад 16 тисяч інклюзивних шкіл та класів, навчаються понад 230

тисяч дітей з особливими потребами та щодня зростає кількість педагогів, які володіють компетенціями для роботи в інклюзивному середовищі.

2.2 Проблеми інклюзії в Україні та можливі шляхи розв'язання

Не дивлячись на розвиток інклюзивної освіти в Україні, ми все ще стикаємось із певними проблемами, такими як нестача ресурсів, неготовність деяких педагогів та батьків до інклюзивної освіти, стереотипи та дискримінація щодо людей з особливими потребами, – і це тільки частина.

Нестача кваліфікованих кадрів – це одна з найгостріших проблем інклюзивної освіти в Україні. Її розв'язання є ключовим фактором для успішного впровадження інклюзивного навчання. Серед причин нестачі кадрів для навчання ООП є **недостатня підготовка педагогів у ЗВО** (багато педагогічних університетів не мають програм підготовки фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП); наявні програми не завжди відповідають потребам інклюзивної освіти); **недостатня мотивація педагогів** (низька заробітна плата педагогів; відсутність стимулів для роботи з дітьми з ООП; високе навантаження на педагогів, – це все поступово знищує мотивацію викладачів до навчання новому та докладання зусиль для роботи з учнями з ООП); **недостатнє знання та розуміння принципів інклюзивної освіти** (у багатьох педагогів немає досвіду роботи з дітьми з ООП; існує потреба в постійному підвищенні кваліфікації педагогів з питань інклюзивної освіти).

Всі ці фактори несуть за собою важливі наслідки для розвитку інклюзії в освітньому середовищі: **низька якість освіти дітей з ООП** (діти з ООП не отримують необхідної їм допомоги та підтримки; рівень їхніх знань та умінь може бути нижчим, ніж у дітей без ООП); **високе навантаження на педагогів** (педагоги, які не мають спеціальної підготовки, не завжди можуть ефективно організувати навчальний процес для дітей з ООП; це може призвести до вигорання педагогів); **негативне ставлення до інклюзивної освіти** (батьки та громадськість можуть негативно ставитися до інклюзивної освіти, якщо не бачать її позитивних результатів).

Розглянувши ці фактори, ми можемо окреслити декілька шляхів розв'язання нестачі кваліфікованих кадрів:

➤ **Удосконалення підготовки педагогів у ЗВО:**

- Розробка та впровадження програм підготовки фахівців для роботи з дітьми з ООП.
- Забезпечення відповідності програм підготовки потребам інклюзивної освіти.

➤ **Підвищення мотивації педагогів:**

- Збільшення заробітної плати педагогів, які працюють з дітьми з ООП.
- Запровадження стимулів для роботи з дітьми з ООП (додаткові надбавки, гранти).
- Зменшення навантаження на педагогів.

➤ **Підвищення кваліфікації педагогів:**

- Проведення тренінгів, семінарів, курсів підвищення кваліфікації з питань інклюзивної освіти.
- Забезпечення педагогів методичною та психологічною підтримкою.

➤ **Інформаційно-просвітницька робота:**

- Проведення інформаційних кампаній з метою підвищення обізнаності суспільства про інклюзивну освіту.
- Демонстрація позитивних результатів інклюзивного навчання.

Стереотипи та дискримінація – це серйозні проблеми, з якими стикаються люди з особливими потребами (ООП) в Україні. Їх подолання є важливим кроком на шляху до створення інклюзивного суспільства. Ці проблеми мають свої причини, які включають **недостатню обізнаність** (багато людей не мають досвіду спілкування з людьми з ООП, тому роблять помилкові висновки про їхні можливості; існує дефіцит інформації про інклюзивність та права людей з ООП); **страх та невпевненість** (деякі люди бояться людей з ООП, бо не знають, як з ними поводитися; невпевненість у власних знаннях та навичках може призвести до дискримінаційної поведінки); **історичні та культурні фактори**

(історично люди з ООП часто маргіналізувалися та ізолювалися; у деяких культурах існує стереотип, що люди з ООП є тягарем для суспільства).

Наслідками упередженого ставлення до людей з ООП є **соціальна ізоляція** (люди з ООП можуть відчувати себе відкинутими та самотніми; їм може бути складно знайти друзів, роботу та житло); **відсутність доступу до освіти та інших послуг** (люди з ООП можуть не мати можливості отримати освіту та інші послуги, які їм необхідні; це може призвести до їхнього зубожіння та соціальної незахищеності); **психологічні проблеми** (люди з ООП можуть страждати від депресії, тривоги та інших психологічних проблем; дискримінація може призвести до зниження самооцінки та відчуття безпорадності).

На основі цих причин та наслідків упередженого стану до людей з ООП, можемо зазначити такі шляхи вирішення проблеми:

➤ **Інформаційно-просвітницька робота:**

- Проведення інформаційних кампаній з метою підвищення обізнаності суспільства про інклюзивність та права людей з ООП.
- Навчання людей з ООП самоадвокації та захисту своїх прав.

➤ **Зміна законодавства:**

- Запровадження та посилення антидискримінаційного законодавства.
- Забезпечення доступності середовища та послуг для людей з ООП.

➤ **Підтримка інклюзивних практик:**

- Створення інклюзивного середовища в школах, на роботі та в інших сферах життя.
- Заохочення спілкування та співпраці між людьми з ООП та людьми без ООП.

Розглядаючи можливі розв'язання проблем, які стають на заваді розвитку та реалізації інклюзивної освіти в Україні, важливо пам'ятати, що люди з ООП – це повноцінні члени суспільства, які мають такі ж права та можливості, як і всі інші.

2.3 Порівняння досвіду інклюзії із Сполученим Королівством

Досвід Британії розпочався із знакового "Угоди про освіту" 1991 року («Про розвиток освіти з питань довкілля в шкільних системах» (Комітет Міністрів (17.06.1991 р.)), яка закріпила право дітей з особливими освітніми потребами (ООП) навчатися разом зі своїми однолітками у звичайних школах. Цей перехід від відокремлених навчальних закладів мав на меті сприяти створенню більш інклюзивного суспільства та забезпечити рівний доступ до освіти для всіх. Наступний "Закон про рівність" 2010 року ("Equality Act 2010", UK Public General Acts, 2010) ще більше посилив цю зобов'язаність, вимагаючи розумних адаптацій для задоволення різноманітних потреб.

Однак законодавство саме по собі не може гарантувати успіху. Ефективна реалізація інклюзивної освіти потребує багатостороннього підходу. Одним із важливих аспектів є забезпечення того, щоб вчителі володіли необхідними навичками та знаннями для роботи з різними учнями. Це передбачає надання їм належної підготовки, ресурсів та постійної підтримки.

Крім того, створення по-справжньому інклюзивного середовища вимагає визнання та розв'язання існуючої нерівності. Це стосується таких факторів, як бідність, культурне походження та доступ до додаткової підтримки поза класом.

Попри значні кроки вперед, система освіти Великобританії продовжує стикатися з проблемами. Залишаються занепокоєння щодо постійної нестачі фінансування, недостатньої кількості допоміжного персоналу та можливості невинуватого сегрегації у межах звичайних шкіл. Крім того, занепокоєння навколо стандартизованого тестування та його впливу на навчання іноді можуть затьмарити важливість задоволення індивідуальних потреб.

Визнаючи ці виклики, важливо визнати позитивний досвід, який мають багато учнів та освітян в інклюзивних установах. При ефективній реалізації інклюзивна освіта дає багато переваг. Діти з ООП отримують користь від навчання разом з однолітками, сприяючи соціальній взаємодії, розумінню та прийняттю. Крім того, всі учні отримують цінні уроки з емпатії, співпраці та оцінки різноманітних точок зору.

Надалі досягнення справжньої інклюзивної системи освіти вимагає постійної відданості всіх зацікавлених сторін. До їх складу входять політики, освітяни, батьки та ширше громадянське суспільство. За рахунок співпраці, визнання залишкових

перешкод та постійного прагнення до покращення Великобританія може забезпечити можливість усім дітям, незалежно від їхнього походження, процвітати в середовищі, яке дозволяє їм розкрити свій повний потенціал.

Інклюзивна освіта у Великобританії ґрунтується на принципі, що всі діти, незалежно від їхніх здібностей чи особливих потреб, мають право навчатися в загальноосвітніх школах. Цей підхід набув широкого поширення протягом останніх десятиліть і став ключовим компонентом британської системи освіти.

Ми можемо виділити такі основні принципи інклюзивної освіти у Великобританії:

- всі діти вітаються та підтримуються (школи повинні створювати “welcoming” та інклюзивне середовище для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей).
- індивідуальний підхід (навчання має бути адаптованим до потреб кожної дитини, щоб забезпечити їй можливість досягти успіху).
- співпраця (школи, батьки та інші фахівці повинні співпрацювати, щоб забезпечити найкращу підтримку для кожної дитини).
- високі очікування (всі діти, незалежно від їхніх особливостей, очікують досягти успіху та реалізувати свій потенціал).

Як впроваджується інклюзивна освіта у Великобританії? Закони про освіту 1994 та 2000 років закріпили право дітей з особливими потребами на навчання в загальноосвітніх школах. Уряд виділяє кошти школам на підтримку дітей з особливими потребами. Ці кошти можуть бути використані для найму додаткових вчителів, помічників вчителів, придбання спеціального обладнання та адаптації навчальних програм. Школи мають доступ до широкого кола ресурсів та підтримки, щоб допомогти їм у реалізації інклюзивної освіти. Це включає консультації з боку фахівців з інклюзивної освіти, а також навчальні програми для вчителів. (Charity Organisation “Contact”)

Адаптація дітей з ООП до навчання в школах Великобританії може проходити по-різному, залежно від їхніх індивідуальних потреб та особливостей школи. Дітям з ООП можуть бути надані вчителі-помічники, які допомагають їм у навчанні та спілкуванні з однолітками; розробляються ІНП, які визначають їхні сильні та слабкі сторони, а також

цілі навчання та необхідну підтримку. Навчальні програми можуть бути адаптовані, щоб відповідати потребам дітей з ООП, з використанням різних методів навчання та матеріалів. Їм можуть бути надані спеціальні технології, такі як комп'ютери з голосовим керуванням або програмне забезпечення для читання тексту, щоб допомогти їм у навчанні. Поза навчальним середовищем учням з ООП в Британії можуть бути надані послуги терапевтів, таких як логопеди, фізіотерапевти або ерготерапевти, щоб допомогти їм подолати фізичні, мовні або когнітивні труднощі. Школи також вживають заходів для створення більш інклюзивного середовища для дітей з ООП: учителі та інші працівники школи проходять навчання щодо інклюзивної освіти та особливих потреб дітей з ООП; школи адаптують свої будівлі та приміщення, щоб зробити їх більш доступними; адміністрація запроваджує програми, які заохочують однолітків спілкуватися та підтримувати дітей з ООП.

Задля кращого розуміння поточної ситуації інклюзії ми мали змогу отримати коментар від однієї з директорок ліцею столиці. Перепелиця Ольга Анатоліївна (див. Фото 1, стр. 31) є діючою директоркою Ліцею №303 сусільно-природничого профілю м. Києва, який є одним з багатьох закладів середньої освіти, котрий приймає учнів ООП. На питання про те, як себе почувають такі учні в їхньому ліцеї серед інших дітей, вона відповіла, цитуємо: “Спочатку, звісно, є незручне відчуття, адже вони розуміють, що діти, з якими вони знайомляться, будуть з ними протягом цілого дня і це на довгий період. Це не звична ситуація, коли вони зустрічають інших дітей на майданчику на пару годин. Проте адаптація проходить стабільно, хоча й іноді повільно. Багато також залежить від викладача та батьків інших учнів, адже вони мають навчити та показати, що учень з ООП в жодному разі не гірший за них, що вони мають поважати їх та в жодному разі не пренижувати їх за їхні відмінності від інших. До речі, адаптація проходить краще саме в молодших класах, 1-4-й. Гадаю, через те, що вони ще не мають сильного впливу стереотипів соціуму поза школою та домом, чи Інтернету, вони простіше сприймають такі речі. Це стається як “О, ти не чуєш дуже добре? Не проблема, ми будемо говорити гучніше!”, а не “О, ти не чуєш дуже добре? Ти що, глухий? Чи дурний?”.

Ми також запитали її думку про інклюзію в сучасній освіті України, цитуємо:

“Інклюзивна освіта в Україні набуває дедалі більшого поширення, але й досі стикається з численними викликами. З одного боку, існує чітке розуміння того, що всі діти, незалежно від їхніх особливостей, мають право на якісну освіту в загальноосвітніх закладах. З іншого боку, бракує ресурсів, підготовки та підтримки, необхідних для успішної реалізації інклюзії на практиці. Наші викладачі проходять всі потрібні курси підвищення кваліфікації, які також включають покращення їхніх навичок роботи з учнями з ООП. Але це вже після влаштування на роботу. Знайти нового викладача, який би вже мав потрібні навички, на жаль, досі важко. Також, як би сумно це не було, Адміністрація міста не поспішає відповідати на потреби учнів з ООП, про які ми повідомляємо. Як Ви самі знаєте, пандус біля входу нашого ліцею з’явився тільки 5 років тому, в 2019-му, хоча ми постійно, протягом року, просили Адміністрацію звернути увагу на цю потребу, адже мали двох учнів з обмеженими можливостями, для яких це була ледь не основна необхідність. Але, незважаючи на ці виклики, я впевнена, що повна інклюзія є важливою метою, до якої прагне українська система освіти. Вона має багато переваг для суспільства в цілому. Важливо продовжувати роботу з подолання викликів та створення більш інклюзивного та справедливого середовища для всіх дітей в Україні. В жодному разі нам не потрібно здаватись — ні владі, ні адміністраціям та керівникам шкіл, ні дітям з ООП та їх бабкам. Тільки разом ми можемо домогтися якісної освіти для усіх, без обмежень та виключень.”

ВИСНОВКИ

Інклюзія — це подорож, а не пункт призначення. Ми ніколи не досягнемо 100% інклюзії, але ми можемо постійно вчитися і робити кроки вперед. Реалізація інклюзивної освіти в Україні є складним та багатогранним процесом, який потребує постійної уваги та зусиль з боку держави, громадськості та всіх зацікавлених сторін. Незважаючи на певні виклики та проблеми, Україна має значний потенціал для розвитку інклюзивної освіти та забезпечення права всіх дітей на якісну освіту.

За останні роки в Україні спостерігається значний прогрес у реалізації інклюзивної освіти через ухвалення низки законів та нормативних актів, що гарантують право дітей з особливими освітніми потребами (ООП) на інклюзивну освіту, збільшилась кількість інклюзивних шкіл та класів, а все більше педагогічних працівників проходять підготовку з питань інклюзивної освіти. І, звісно, зростає рівень обізнаності суспільства про інклюзію, що є важливим фактором, особливо в умовах сьогодення, коли Україна вибудовує свій шлях до Європейського союзу.

Проте, звісно, Україна досі стикається із серйозними проблемами у створенні інклюзивного освітнього середовища – нестача ресурсів, яка обмежує можливість обладнати класи для учнів з ООП згідно їхніх потреб; неготовність педагогів та батьків до інклюзивної освіти, що не тільки обмежує можливість надання освіти дітям з ООП, а й створює для них багато соціальних та психологічних проблем; стереотипи та дискримінація щодо людей з особливими потребами, які перешкоджають соціальному сприйняттю цих людей в соціумі.

Проаналізувавши досвід Сполученого Королівства та сучасні проблеми української освіти, ми змогли представити певні рішення для вирішення існуючих проблем:

- **Удосконалення підготовки майбутніх педагогів у ЗВО;**
- **підвищення кваліфікації працюючих педагогів:**
- **інформаційно-просвітницька робота;**
- **зміна законодавства**

Важливо підкреслити, що інклюзія – це не просто про дітей з ООП. Це про створення середовища, де всі діти, незалежно від їхніх особливостей, почувуються прийнятими, цінними та мають можливість розкрити свій потенціал. Це не лише гуманітарне питання, але й економічно вигідне вкладення в майбутнє країни. Адже інклюзивна освіта – це й шлях до створення більш справедливого та толерантного суспільства.

РЕЗЮМЕ

У сучасних умовах освіти та соціального життя України роль інклюзії та інклюзивної освіти набуває великого значення. Педагогічна значущість проблеми зумовили вибір теми курсової роботи: «Шляхи реалізації інклюзивної освіти в сучасних закладах загальної середньої освіти».

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, 1 додатку. Обсяг роботи складає 26 сторінку. У списку використаної літератури 9 джерел, зокрема 2 – англійською мовою.

У першому розділі розглянуте історичне підґрунття інклюзивної освіти у світі. Проаналізовано завдання та головні задачі навчання учнів з ООП..

Другий розділ присвячено аналізу сучасного досвіду інклюзії в закладах загальної освіти України, огляду головних проблем, які заважають реалізації інклюзії, та визначенню шляхів вирішення цих проблем у сучасних умовах.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, особа з інвалідністю, дитина з особливими освітніми потребами (ООП), розвиток, школа, загальна освіта.

ABSTRACT

In the current conditions of education and social life in Ukraine, the role of inclusion and inclusive education is becoming increasingly important. The pedagogical significance of the problem determined the choice of the topic of the course work: "Ways of Implementing Inclusive Education in Modern General Secondary Education Institutions".

The course work consists of an introduction, two chapters, a conclusion, and 1 appendix. The volume of the work is 26 pages. The list of references includes 9 sources, including 2 in English.

The first chapter examines the historical background of inclusive education in the world. The tasks and main objectives of teaching students with SEN are analyzed.

The second chapter is devoted to the analysis of the current experience of inclusion in general education institutions of Ukraine, an overview of the main problems that hinder the implementation of inclusion, and the identification of ways to solve these problems in modern conditions.

Keywords: inclusion, inclusive education, person with disabilities, child with special educational needs (SEN), development, school, general education.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

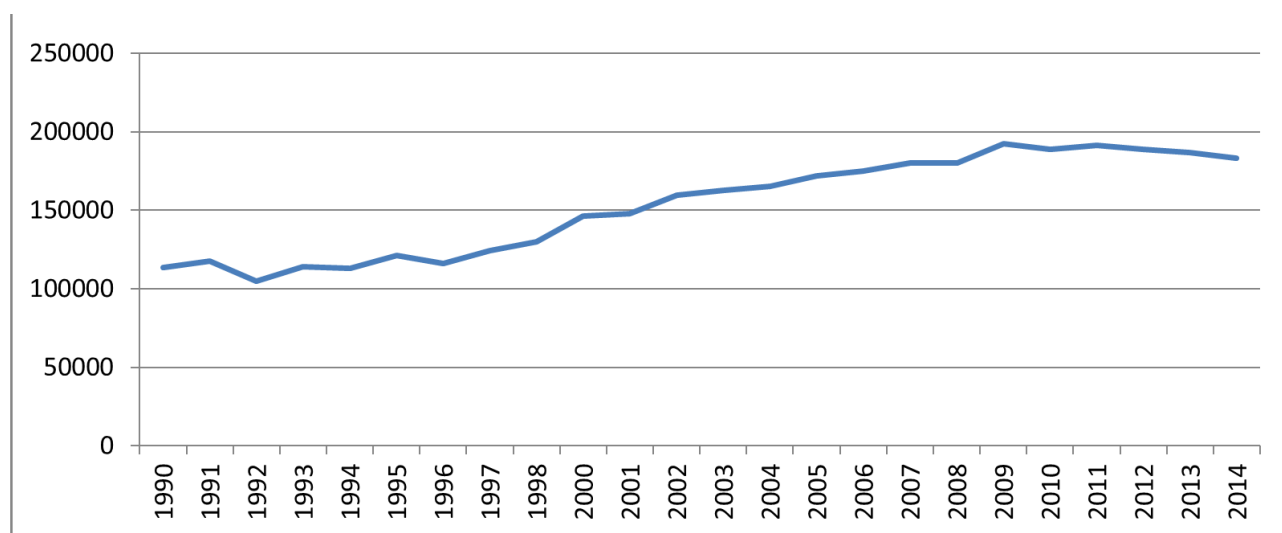
1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко – К. : ТОВ «АТОПОЛЬ», 2016. – 152 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719179/1/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf>
2. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.:іл. – (Серія „Інклюзивна освіта”)
URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132487725.pdf>
3. Байда Л. Ю. Школа для кожного: посібник /– К., 2015. – 60 с
4. Листопад О. В. Інклюзивна освіта в контексті інноваційного розвитку // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2011, No2(12), с.174-185
5. Florian, L., & Spratt, J. (2013). Enacting inclusion: a framework for interrogating inclusive practice, *European Journal of Special Needs Education*, 28:2, 119-135, DOI: 10.1080/08856257.2013.778111
URL: https://www.academia.edu/24488349/Enacting_inclusion_a_framework_for_interrogating_inclusive_practice
6. Lani Florian & Kristine Black-Hawkins (2011): Exploring inclusive pedagogy, *British Educational Research Journal*, 37:5, 813-828
URL: https://www.academia.edu/24488808/British_Educational_Research_Journal_Exploring_inclusive_pedagogy?uc-g-sw=24488486

7. Global education monitoring report, 2016: Place: inclusive and sustainable cities // Global Education Monitoring Report Team [1121], 2016
URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246230>
8. Закон України «Про освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.) – К.: КНТ, 2006.
9. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996.
URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayinirozdil-ii>
10. Відповідаємо на запитання. Інклюзивне навчання:
URL: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-inklyuzyvne-navchannya/>
11. Постанова «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 р. № 957
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>
12. Закон України “Про освіту” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
13. Закон України “Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні” // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 21, ст.252
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
14. Закон України “Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 30, ст.322
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#Text>
15. Постанова Кабінету міністрів України “Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів” // від 22 серпня 2018 р. № 617, Київ
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BF#n10>

16. Наказ Міністерства науки і освіти України “ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ” // МОН, Наказ № 912, ВІД 01 ЖОВТНЯ 2010 Р., М. КИЇВ
URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
17. Постанова Кабінету міністрів України “Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” // Кабінет міністрів України, від 9 серпня 2017 р. № 588, Київ
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-%D0%BF#Text>
18. Постанова Кабінету міністрів України “Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” // Кабінет міністрів України, від 15 серпня 2011 р. № 872, Київ
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#n8>
19. “Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України” // Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій; 2012
URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/73182.html
20. Конвенція про права осіб з інвалідністю // від 13.12.2006
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

ДОДАТКИ

Таблиця 1

Статистика дітей народжуваних з хворобами, які призводили до обмеження можливостей. 2015 р.

Фото 1

